

Råd för att förhindra avfallsbrottslighet

För att förhindra att den illegala avfallshanteringen ökar i samhället krävs det att flera aktörer samverkar. Den här informationen riktar sig särskilt till verksamhetsutövare. Den beskriver bland annat hur man som verksamhetsutövare kan bidra i förebyggande syfte och vilket ansvar man har som verksamhetsutövare.

Avfallsbrottslighet – ett växande problem

Illegal avfallshantering är ett växande problem både i Sverige och internationellt, vilket kan få stora konsekvenser både för miljön och människors hälsa. De senaste åren har media rapporterat om flera fall av avfallshantering där företag misstänks ha lämnat stora mängder av avfall efter sig. Det finns också kopplingar mellan avfallsbrottslighet och den organiserade brottsligheten både nationellt och internationellt.

På Naturvårdsverkets hemsida går att läsa mer om det regeringsuppdrag ”Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet”¹ som har gett en lägesbild över avfallsbrottsligheten i Sverige.

Det finns kända exempel på hur illegal avfallsverksamhet kan bedrivas. Ett exempel på tillvägagångssätt är att kriminella aktörer kontaktar fastighetsägare med erbjudande om att mot betalning få hantera avfall på deras fastighet och sedan lämnar avfallet på platsen. Fastighetsägaren riskerar därmed att bli ansvarig för kostnaden för att hantera avfallet. Ett annat exempel är att kriminella aktörer erbjuder sig att ta hand om ett avfall till en mycket lägre kostnad än vad andra avfallsmottagare gör men sedan inte hanterar det enligt gällande regler utan kanske bara tippar det någonstans i naturen inom eller utanför Sveriges gränser.

Avfallslämnarens ansvar

Den som lämnar ifrån sig avfall från en yrkesmässig verksamhet har en skyldighet att se till att avfallet lämnas till en godkänd mottagare. Dessa regler finns i Miljöbalken² och Avfallsförordningen³. Om det uppstår oklarheter kring vilka vägar ett avfall har tagit kan därför den som har lämnat ifrån sig avfallet (avfallsproducenten) behöva visa att denne har kontrollerat att den som har tagit emot avfallet är en godkänd mottagare. Därför kan det vara en bra idé för avfallslämnaren att dokumentera detta och spara dokumentationen.

Ta reda på vem som är en godkänd mottagare

För att kontrollera att den som tar emot ett avfall är godkänd för detta kan man begära att få se att det finns ett gällande tillstånd eller ett anmälningsbeslut. Ibland går sådana beslut att hitta på mottagarens hemsida annars kan man begära att få det skickat till sig. I beslutet ska det framgå att mottagaren har tillstånd att ta emot den typen av avfall som ska lämnas.

Om det uppstår osäkerheter kring om en avfallsmottagare har de tillstånd som krävs för att få ta emot ett avfall så går det kontakta miljökontoret i den kommun där avfallsmottagaren finns.

¹ Regeringsuppdrag M2021/00438 ”[Förstärkta insatser mot brottslighet inom avfallsområdet](#)”

Naturvårdsverket, Kustbevakningen, länsstyrelserna i Gävleborgs, Norrbottens, Stockholms, Skåne och Västra Götalands län, Polismyndigheten, Tullverket och Åklagarmyndigheten

² Miljöbalk (1998:808)

³ Avfallsförordning (2020:614)

Förutom att mottagaren behöver vara godkänd för att ta emot ett avfall så behöver även den som hämtar och transporterar bort avfall vara godkänd för transport av avfall. På sidan kontrolleraavfallstransportorer.se går det att ta reda på om den som ska transportera en viss typ av avfall har tillstånd för det.

Detta bör en fastighetsägare tänka på

Fastighetsägaren är ansvarig för föroreningar i marken

Att hyra ut eller arrendera ut lokaler och/eller mark till någon som vill hantera avfall på platsen kan innebära risker eftersom fastighetsägaren har ett visst juridiskt ansvar för eventuella markföroreningar enligt reglerna i miljöbalken. Det är bra att känna till att även schaktmassor oftast räknas som ett avfall.

Fastighetsägare kan bli ansvarig för lämnat avfall

En oseriös aktör kan ha gjort de anmälningar och ha de tillstånd som krävs för att få bedriva avfallsverksamhet men kan till exempel ta in större mängder än vad som är tillåtet eller lagra avfallet längre tid än vad som är tillåtet. Sådant är svårt för tillsynsmyndigheten att kontrollera.

Ett enskilt företag kan också ha hyrt in sig på flera fastigheter i olika kommuner och flytta runt avfallet mellan dessa. Efter en period kan bolagen försättas i konkurs och avfallet överges.

Fastighetsägare kan bli ansvarig för lämnat avfall om bolag sätts i konkurs. För att minska risken bör man som fastighetsägare undersöka om den som man tänker arrendera ut mark till eller hyra ut en lokal till verkar vara en seriös aktör. Ett tips är att använda Ekobrottsmyndighetens checklista "Vet du vem du gör affärer med"⁴. Checklistan går att använda som en hjälp för att upptäcka varningssignaler som kan tyda på oseriös verksamhet. Vissa saker i checklistan har bedömts att utgöra en högre risk än andra. Med hjälp av listan är tanken att man ska kunna upptäcka eventuella avvikelser i uppgifter hos andra myndigheter, bolagets ekonomi eller hos bolagets styrelse och företrädare och så vidare.

Som fastighetsägare går det alltid att vända sig till kommunens miljökontor med frågor om vilka regler som gäller innan man hyr ut till någon som vill ta emot och hantera avfall.

Saker som ger skäl att misstänka avfallsbrottslighet

Här sammanfattas några punkter med exempel på när det kan finnas skäl att misstänka avfallsbrottslighet.

- Transportören kan inte visa upp något giltigt transporttillstånd från Länsstyrelsen och finns inte med på kontrolleraavfallstransportorer.se
- Mottagaren erbjuder sig att ta emot ett avfall men kan inte visa upp något giltigt tillstånd/beslut.
- Någon erbjuder sig att ta emot ett avfall till ett betydligt lägre pris än övriga aktörer på marknaden.
- Den som vill arrendera mark eller hyra en lokal bedöms som oseriös med hjälp av ekobrottsmyndighetens checklista *Vet du vem du gör affärer med?*⁵

Tips är värdefulla

Som företagare eller privatperson kan man bidra till att stoppa avfallsbrottslighet genom att tipsa kommunen eller Polisen. Alla sådana tips är värdefulla för arbetet med att upptäcka och bekämpa avfallsbrottslighet.

⁴ <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/checklista-undvik-oseriosa-aktorer/>

⁵ <https://www.ekobrottsmyndigheten.se/checklista-undvik-oseriosa-aktorer/>

Avfallstyper med större risk

Avfall som innebär en hög behandlingskostnad för avfallsbolagen och där behandlingen kostar mer än vad en eventuell slutprodukt kan inbringa är bland annat sådant avfall som i större utsträckning kan vara intressanta för kriminella aktörer. Följande är exempel på sådana avfallslag:

- Bygg och rivningsavfall (exempelvis installationskabel, isolering, gips)
- Massor från förorenade områden
- Schaktmassor
- Uttjänta fordon
- Blandat avfall
- Spillolja
- Batterier
- Katalysatorer
- Elavfall
- Däck
- Vitvaror
- Möbler
- CFC som finns i köldmedier

Påföljder av att bryta mot reglerna

Att bryta mot miljöbalkens regler kan innebära att man kan få betala en miljöstraffavgift eller böter eller i värsta fall fängelse. Tillsynsmyndigheten kan samtidigt behöva besluta om tvingande åtgärder kopplat till ett vitesbelopp för att säkerställa att människors hälsa och miljön inte äventyras och för att reglerna fortsatt ska följas.

Exempel på vad som kan leda till miljöstraffavgift

- Att inte ha de transportdokument och kopior på anmälningsdokument i transportfordonet som krävs för den aktuella avfallstransporten.
- Att vara försenad med att rapportera in uppgifter till Naturvårdsverkets avfallsregister om farligt avfall.
- Att inte upprätta transportdokument i samband med en transport av farligt avfall.

Exempel på brott som kan leda till böter eller fängelse

- Att påbörja en avfallsverksamhet utan att ha gjort de anmälningar eller ha de tillstånd som krävs.
- Att transportera avfall utan att ha utan att har gjort de anmälningar eller ha de tillstånd som krävs.
- Nedskräpning.
- Otillåten eldning av avfall.
- Att lämna oriktiga uppgifter till tillsynsmyndigheten.
- Att lämna avfall till någon som inte har tillstånd eller gjort den anmälan som krävs för att få hantera avfallet.

Andra konsekvenser

Avfall som hanteras utanför lagliga och miljömässigt ansvarstagande ramar kan leda till en rad problem i samhället, nedan följer några exempel.

- **Förorening av mark och vatten:** Avfall som dumpas illegalt på marken kan läcka farliga kemikalier och förorena mark och vatten. Det kan därmed få negativa effekter för både land- och vattenlevande djur och växter samt människors hälsa.
- **Luftföroreningar:** Avfall som eldas illegalt utan tillräcklig rening av rökgasen kan leda till utsläpp av farliga ämnen till luften som i sin tur kan få negativa hälsoeffekter på människor och djur i närheten.
- **Habitatstörning:** Illegal avfallshantering kan förstöra naturliga livsmiljöer för vilda djur genom att avfallet på platsen försvårar växters tillväxt, vilket i sin tur påverkar födotillgången och överlevnaden för de djurarter som annars finns där.
- **Förlust av biologisk mångfald och förlorade ekosystemtjänster:** På lång sikt kan illegal avfallshantering leda till förlust av biologisk mångfald, eftersom den förstör naturliga livsmiljöer och hotar växter och djur. När ekosystemen förstörs riskerar vi att förlora de tjänster som naturen kan ge oss idag i form av produktion av livsmedel, rent vatten, bioenergi och så vidare.
- **Spridning av skadedjur:** Avfall som inte hanteras korrekt kan locka skadedjur, till exempel råttor, som i sin tur kan sprida smitta och orsaka skador på grödor och infrastruktur.
- **Hälsorisker:** Människor som bor i närheten av dumpningsplatser kan utsättas för föroreningar genom vatten, luft eller direkt kontakt med avfallet.
- **Osund konkurrens:** Illegal hantering kan ge ekonomiska fördelar och skapa en osund konkurrens på marknaden.
- **Kostnader för skattebetalarna:** Illegal avfallshantering kan innebära stora kostnader för rättsliga åtgärder i form av polisundersökningar, rättegångskostnader och eventuella böter eller straff. För kommuner kan kostnaderna också bli omfattande till exempel genom myndighetsutövning, bortskaffande av avfall samt saneringskostnader.
- **Underminering av trovärdigheten av de fungerande avfallssystemen:** När det rapporteras i media om hur stora mängder osorterat avfall har hamnat på illegala tippar så kan det leda till att allmänheten tappar motivationen att sortera sitt eget avfall.
- **Cirkularitet:** Material och produkter bör återanvändas så långt det går för att sedan återvinnas. Oseriösa aktörers agerande kan göra så att cirkulariteten sätts ur spel.